

ЗА СЪВРЕМЕННОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО НЕМСКИ КАТО ЧУЖД ЕЗИК В ДЕТСКАТА ГРАДИНА И В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Весела Белчева

Множеството международни контакти, необходимостта от изучаването не само на чужди езици, но и на чужди култури, доведоха до трайното установяване на ранното чуждоезиково обучение не само в западноевропейските държави, но и в българската образователна система. Положителният опит, който натрупа българското училище в областта на ранното чуждоезиково обучение през последните години, е безспорен, но не бива да се пренебрегват проблемите, които чакат своето решение. Без да претендира за изчерпателност, настоящото изложение има за цел да разгледа някои от водещите проблеми, пред които е изправено ранното обучение по немски като чужд език.

1. Изборът на немски като първи чужд език

Както в миналото, така и днес, *не всички езици се изучават с еднакво желание и с еднакъв интерес от учещите*. Изборът на чужд език се повлиява от редица политически, икономически, социални, образователни и субективни фактори. Учещите и/или техните родители най-често избират чуждия език съобразно с “актуалната мода”, с неговата привлекателност или с перспективите за бъдеща професионална реализация, които “обещава” ученето на този език. Нерядко изборът на чужд език е провокиран и от съответната образователна институция, като в много детски градини и начални училища предлаганият “избор” е сведен до един език – английския. Други чужди езици или въобще не се предлагат, или не се избират от учещите, или тяхното изучаване не е рентабилно (поради маломерност на групите, липса на учители и т. н.).

Интересът към английския език е лесно обясним, като се вземат предвид политическите, икономически и исторически причини, поради които той се е превърнал в *lingua franca*. Освен това английският е привлекателен за младите хора, тъй като това е езикът на поп културата, шоубизнеса и интернет. Разбира се, тези преимущества

на английския език не могат и не бива да се отричат, но ранното чуждоезиково обучение не трябва да се превръща само и единствено в обучение по английски език. Като неразделна част от националната ни езикова политика образователните институции, учителите, директорите на училища и детски градини трябва да *насърчават и подкрепят изучаването и популяризирането сред децата на различни чужди езици*. Необходимо е да се намалят организационните и административни бариери по отношение на предлагането на по-голям диапазон от чужди езици в детските градини и в началните училища, като се стимулират по-малки групи от желаещи да учат даден чужд език. Непременно трябва да бъдат изтъквани предимствата, които дава изучаването на други чужди езици, освен английския. Така например перспективите за бъдещо професионално развитие, които дава изборът на немски като чужд език, са:

- *в сферата на бизнеса* – комуникацията на немски език с немскоезичните партньори води до създаването на по-добри бизнес отношения, до по-добри възможности за ефективна комуникация, а оттам и до по-голям успех в бизнеса;

- *в цялостното кариерно развитие* – владенето на немски език увеличава шансовете за работа в немски фирми както в собствената страна, така и в чужбина;

- *в областта на туризма и хотелиерството* – туристите от немскоезичните страни обичат да пътуват и с готовност харчат пари в страните, в които прекарват своята ваканция. Те се чувстват поласкани, когато екскурзоводите и хотелският персонал свободно владеят немски език и могат да общуват с тях;

- *в областта на науката и технологиите* – немският е вторият по значимост език на техниката и технологиите. По развитие на научните изследвания Германия е на трето място в света и подпомага чрез стипендии изследователски проекти на учени от цял свят;

- *в сферата на комуникациите* – развитието на информационните и комуникационни технологии наложи многоезичието в общуването. Владенето на немски език осигурява достъп до различна и многобройна информация, тъй като редица интернет страници са на немски език, а по годишно публикуване на книги Германия е на пето място в света след Великобритания, САЩ, Китай и Русия;

- *в областта на межкултурното разбиране* – ученето на немски език дава възможност на учещите да опознаят немско-езичните култури, начина на живот и хората в немскоезичните страни;
- *в сферата на пътуванията* – ученето на немски език дава възможност за много пътувания и интересни преживявания в Германия, Австрия, Швейцария, Лихтенщайн;
- *в областта на литературата, музиката, изкуството и философията* – немският език е езикът на Гьоте, Кафка, Моцарт, Бах, Бетовен, Кант и Хегел. Владееенето на този език позволява докосване до оригиналните творби на световноизвестни немскоезични поети, писатели, музиканти, художници и философи;
- *в сферата на образованието* – Германия дава редица образователни и изследователски стипендии и предлага различни възможности за научноизследователска работа на чужденци от цял свят;
- *в областта на образователния обмен на ученици и студенти* – съществуват редица спогодби и възможности за ученически и студентски обмен между Германия и много страни по света, като престоят в Германия дава възможност на учещите да опознаят по-добре културата и страната, чийто език изучават (вж. *Zehn Gründe für Deutsch*).

Предвид перспективите, които дава немският език за бъдещото развитие на учещите, спорадичното му присъствие в контекста на ранното чуждоезиково обучение е трудно разбираемо и неоправдано явление, което води до един порочен кръг: практиката показва, че веднъж насочили се към даден чужд език (най-често английски) учещите трудно променят първоначалния си избор (поради направени вече материални и интелектуални “инвестиции”), т.е. почти всеки, започнал в най-ранна възраст да изучава английски език запазва избора си до края на своето обучение (ако промяната не е наложителна). Така останалите чужди езици нямат голям шанс да се наложат в образователната ни система и това води до омаловажаване на ролята им до статута на втори чужди езици след английския. Разбира се, дотук казаното няма за цел да абсолютизира изучаването на един или друг чужд език, а по-скоро да насочи вниманието към осъзнаването и популяризирането на алтернативите при избора на първи чужд език.

Водещ фактор при популяризирането на даден чужд език сред учещите са различните *чуждестранни културни институти*, които съдействат за разпространението и изучаването на съответния чужд език в нашата страна. *Гьоте-институт* е пример за провеждането на компетентна и последователна политика в областта на ранното обучение по немски като чужд език в България, предлагайки разнообразни квалификационни курсове, дидактични материали, семинари за учители и студенти. В сътрудничество с Педагогическия факултет на ВТУ “Св. св. Кирил и Методий” Гьоте-институт подпомага педагогическата подготовка на студентите от специалностите *Начална училищна педагогика и немски език* и *Предучилищна педагогика и немски език*, като ежегодно провежда обучителни семинари с различни методико-дидактически акценти. Семинарите имат за цел да запознаят бъдещите учители по немски език в детската градина и в началното училище с методи на преподаване, ориентирани към дейности, в центъра на които стои учещият и да разширят техните методико-дидактически, педагогически и лингвокултурологични знания и компетентности. Началото на тази инициатива датира от 2006 година и от тогава до днес дава изключително добри резултати в педагогическата подготовка и практика на студентите.

2. Подборът на учебни материали за ранното обучение по немски като чужд език

Въпреки съществуващото днес разнообразие на учебници и учебни помагала в областта на ранното обучение по немски като чужд език, за много от българските учители е трудно да направят правилния избор. Като се има предвид, че в контекста на съвременна Европа чуждоезиковото обучение не е свързано само с преподаването на чужд език, но и на чужда култура, в ранното обучение по немски език е много важно да се постави началото на запознаването на децата с немскоезичните култури. В ранна детска възраст има всички предпоставки за това: силно любопитство и интерес на децата към новото и непознатото, липса на трайно изградени стереотипи и предразсъдъци, проява на по-голяма толерантност към чуждото, в сравнение с възрастните. Предвид възрастта на учещите за учителите често пъти е трудно да подберат автентични материали за целите

на обучението, така че да постигнат добър баланс между фикция и реалност. В учебните материали по немски език за деца по обясними причини преобладават предимно илюстрациите, фиктивните герои, измислените истории, докато автентичността и мултиперспективността са оставени на по-задан план. Въпреки че българските автори предлагат богато илюстрирани и разнообразни в тематичен и съдържателен аспект учебници и учебни помагала, те като че ли не се “осмеляват” да предложат на децата повече автентични материали – снимки на градове и забележителности от немскоезичните региони, снимки и кратки биографии на исторически личности, писатели, поети, музиканти, автентични сувенири, национални символи и ястия, реални случки от ежедневието на немскоговорящите деца. В повечето учебници и учебни материали превес се дава на представянето на Германия, а присъствието на останалите немскоезични държави е по-скоро спорадично, въпреки призива за равнопоставено представяне на немскоезичните региони в обучението по немски език (вж. по-подр. ABCD-Thesen 1990).

3. Методическата подготовка на студентите – бъдещи учители по немски език в детската градина и в началното училище

Значението на качествената и ефективна подготовка на бъдещите учители по немски език в детската градина и в началното училище не се нуждае от доказване. Доколко обаче могат да бъдат ограничени нейните недостатъци и да се увеличат предимствата ѝ. Наблюденията ни в практиката показват, че студентите срещат най-големи трудности при свободното използване на чуждия език в класната стая, при подбора на адекватни методи и форми на обучение съобразно с набелязаната цел, при избора на дидактични материали. В много от случаите бъдещите педагози очакват от преподавателя да им даде готови “рецепти” и универсални предписания за провеждане на дадено занятие, респ. урочна единица, възприемайки преподаването по-скоро като имитация, като подражание на по-добър модел, а не като творчески акт, носещ в себе си оригиналност, креативност, свобода на фантазията (вж. Schulz 1969:14–15). При педагогическата практика стажант-учителите подготвят уроците по немски език с помощта на базовия учител и на ръководителя на практиката.

Този етап безспорно е необходим и неизбежен, но не са редки случаите, когато след приключване на педагогическата практика, несигурността у бъдещите учители остава. В този смисъл е необходимо у бъдещите педагози да бъдат развити „отвореност“ към иновативните форми на преподаване и учене на немски като чужд език, умения за адекватно решаване на актуални методически проблеми в областта на ранното чуждоезиково обучение, траен интерес към немския език и немскоезичните култури, ангажираност към тяхното популяризиране сред българските деца.

Въпреки че странознанието и културата са сред задължителните дисциплини в обучението на бъдещите преподаватели по чужди езици и са неизменна част от практическата им езикова подготовка, нерядко у студентите се забелязва липсата на достатъчно знания за чуждата страна. Отношението им към Германия и германците често пъти е подвластно на стереотипи и предразсъдъци, които непреднамерено могат да бъдат предадени и на бъдещите им възпитаници. Представата за “студентите” и “дистанцирани” германци не е чужда на българските студенти и контрастира на представата за родната страна, за “сърдечните” и “гостоприемни” българи. При проведено анкетно проучване сред студенти от специалностите *Начална училищна педагогика и немски език* и *Предучилищна педагогика и немски език* (вж. по-подр. Белчева 2010:24–30) беше установено, че въпреки съществуващите днес възможности за пътуване и за краткосрочно, респ. семестриално обучение в Германия (например по образователни програми на Германската служба за академичен обмен, по програма “Еразъм” и др.), по-голямата част от студентите (61.54%) не са били в Германия. Липсата на собствени, преки впечатления от чуждата страна обяснява донякъде превеса на популярни стереотипи у изследваните, недостига на знания за общественно-политическия живот в Германия, за темите и проблемите, които вълнуват младите хора там, и доказва необходимостта от разширяване и постоянно актуализиране на страноведската подготовка на студентите.

4. Изводи

Изложените по-горе проблеми дават основания за следните изводи и предложения, свързани с ранното обучение по немски като чужд език у нас.

Първо, изучаването на немски език дава на учещите също толкова предимства и професионални перспективи, както изучаването на английски език. Поради това е необходимо немският език да намери своето заслужено място като първи чужд език в детската градина и в началното училище.

Второ, необходимо е с повишено внимание да се подбират учебните материали за ранно обучение по немски език, тъй като именно в ранното чуждоезиково обучение най-първо се формира представата за чуждата страна у учещите.

Трето, авторите на учебници и учебно-помощна литература по немски език трябва да включат в учебното съдържание повече автентични материали, които да „събудят” и трайно да съхранят интереса на децата към немскоезичните култури.

Четвърто, по време на своята педагогическа дейност в детската градина и в началното училище, бъдещите педагози трябва да бъдат поощрявани да проявяват повече креативност и да търсят оригинални решения на възникнали методически проблеми от практиката на преподаване и учене на немски като чужд език.

Пето, осигуряването на добра лингвистична и методическа подготовка на студентите – бъдещи учители по немски език в детската градина и в началното училище е важно, но не единствено условие в цялостния образователен процес. Университетското обучение по немски език трябва да бъде не само езиково и лингводидактично, но и културологично ориентирано. То трябва да запълва информационните дефицити на учещите чрез подбор на актуално учебно съдържание, чрез подходяща учебно-помощна литература и информация от различни медии – германски ежедневници, политически и културни седмични издания, телевизионни предавания, документални и развлекателни филми, интернет.

Шесто, посещението на лекции на гост-преподаватели, носители на езика и културата, както и на културни мероприятия и образователни инициативи, популяризиращи немския език, предоставя на бъдещите педагози възможност отблизо да опознаят немскоезичните култури и открито да дискутират конкретни проблеми и въпроси от областта на ученето и преподаването на немски като чужд език. Всеки професионално ангажиран учител по немски език трябва редовно да посещава подобни инициативи, тъй като те подпомагат

професионалната му дейност, допринасят за осъвременяването на неговите езикови и културологични знания и повишават методическата му компетентност.

БИБЛИОГРАФИЯ

Белчева, В. Представата за Германия у бъдещите учители по немски като чужд език в детската градина и в началното училище. – Чуждоезиково обучение, 2010, № 6.

ABCD-Thesen zur Rolle der Landeskunde im Deutschunterricht. In: Deutsch als Fremdsprache, Heft 2/ 1990.

Schulz, W. Unterricht – Analyse und Planung. In: Heimann, P./G. Otto/ W. Schulz (Hrsg.). Unterricht – Analyse und Planung. Hannover et al.: Hermann Schroedel, 1969.

Zehn Gründe für Deutsch. URL: <http://www.goethe.de/lrn/prj/zgd/de867247.htm> [25.01.2011]

ЗА СЪВРЕМЕННОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО НЕМСКИ КАТО ЧУЖД ЕЗИК В ДЕТСКАТА ГРАДИНА И В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

ВЕСЕЛА БЕЛЧЕВА

Резюме

Преподаването и ученето на чужди езици е приоритет както в общоевропейски, така и в национален мащаб. От кой език обаче трябва да започне чуждоезиковото обучение? Отговорът на този въпрос не е еднозначен и често поражда спорове в практиката, предвид доминиращата роля на английския като първи чужд език. В този контекст задачата на различните образователни институции и на преподавателите е да популяризират и да провокират интереса на учещите и към други чужди езици, освен английския, още в най-ранния етап на чуждоезиковото обучение.

Настоящата разработка очертава проблемите, пред които е изправено ранното обучение по немски като чужд език и разглежда мястото му в българския образователен контекст.

ON THE CURRENT STATE OF TEACHING GERMAN AS
A FOREIGN LANGUAGE IN THE PRE-SCHOOL AGE AND
IN THE PRIMARY SCHOOL

VESELA BELCHEVA

Summary

Foreign language teaching and learning is a priority both in the wider European context and on a national level. Which language should one start with in the first place? Considering the dominant role of English as a first foreign language, the answer to that question is often debatable. Within that context instructors and institutions of foreign language teaching face the task of provoking and promulgating the learners' interest in languages other than English as early as their very first steps in the process of foreign language learning.

This paper outlines the problems that teaching German as a foreign language in the pre-school and the primary school age has to deal with and discusses its place in the Bulgarian educational system.